

BARTHA REGINA

Így vitázunk mi: a Jugend debattiert international projekt és az idegen nyelven történő vitázás

This is how we debate: Project Jugend debattiert international and debating in foreign languages

Although debating is an inevitable part of our daily routine, it only rarely comes up in an educational context. There is nonetheless a great deal of research and literature that attaches considerable importance to structured debate, as this encourages not only critical thinking and the conscious use of information but the development of personality as well. Among other things, the development of these areas is the main goal of the project Jugend debattiert international, which also contributes to the development of foreign language competences, since the official language of this project is German, the incorporation of structured debate into the education-system could have considerable advantages for the promotion of foreign language competences. This article deals with the possible positive outcomes of incorporating structured debate into everyday foreign language classes and presents structured debate as a possible pedagogical method. Moreover, the introduction and description of the project Jugend debattiert international and additional practice-oriented examples aim for an inspirational and ideas-promoting effect, so that more and more people consider structured debate as a valid part of everyday foreign language classes.

Keywords: classroom debate, foreign language teaching, arguing, speaking, debating competition Jugend debattiert international

Bevezetés

Nyelvtanítás közben valószínűleg sokunk találkozott már azzal a jelenséggel, hogy a tanulók nem mernek megszólalni a tanult idegen nyelven, sokszor igaz ez ráadásul akkor is, ha az egyéb részkompetenciák területén egyébként jó eredményeket mutatnak. Az idegennyelv-oktatás elsődleges célja ma már mindeközben a kommunikatív nyelvi kompetenciák kialakítása, fontos, hogy mind írásban, mind pedig szóban cselekvőképessé tegyük a diákokat a tanult nyelven. Mindez azonban nem mindig egyszerű, hiszen a tanórák az esetek nagy többségében nem anyanyelvi környezetben zajlanak, a szimulált dialógusok, képleírások stb. egy része mesterséges, feladatjellegű gyakorlattá válik. Egy kicsit más a helyzet akkor, amikor már egyéni témakifejtésre, esetleg szóbeli érvelésre kerül a sor, hiszen ezekben az esetekben a tanulók javarészt saját véleményüket mondhatják el. Szinttől függetlenül felmerülhet azonban az a kérdés, miképpen lehet elérni, hogy a tanulók ne féljenek az idegen nyelven történő beszéd-től, illetve hogyan lehet e készségüket minél változatosabban fejleszteni.

A kérdésre egy lehetséges válasz, és az idegen nyelven történő beszédképesség fejlesztésének egy hatékony és sok esetben nagyon szórakoztató módja a vitázás, különösképpen a csoportos vita a tanórákon. Ráadásul a vitázás gyakorlása azonkívül, hogy fontos idegen nyelvi kompetenciákat fejleszt, megfelelő tervezés és megvalósítás mellett alkalmas lehet számos más pedagógiai cél elérésére is.

A következőkben tehát a vitázás és a nyelvoktatás kapcsolatával kívánok részletesebben foglalkozni. Szeretném többek között röviden ismertetni, mely kompetenciák fejlesztésére lehet alkalmas a vitázás módszere, hogy ezáltal is bizonyítsam alkalmazásának jelentőségét. Ezen írás kiindulópontját a német nyelvű *Jugend debattiert international* (Vitázik a világ ifjúsága) projekt, illetve többfordulós vitaverseny adja, mely 12 országban kerül megrendezésre, köztük hazánkban is. A projekt igen széles és kidolgozott módszertani eszköztárral rendelkezik, mellyel arra hivatott, hogy segítse a németül tanuló középiskolásokat a német nyelven történő vitázás alapjainak elsajátításában. Szeretném bemutatni ezt a projektet és az általa kínált lehetőségeket, illetve további gyakorlati példák segítségével szeretnék inspirációval szolgálni, és amellet érvelni, hogy érdemes lehet beépíteni a vitázás gyakorlatát különböző játékos módokon is a nyelvórákba.

Miért vitázzunk?

A mindennapi életben számos olyan szituációba kerülünk, mikor meg kell védenünk saját álláspontunkat, össze kell ütköztetnünk véleményünket másokéval, vitáznunk vagy éppen vitatkoznunk kell. Ezek természetesen nem szervezett vagy előre megtervezett viták, sokkal inkább különböző spontán élethelyzetek eredményei. Habár a vita és a vitatkozás ennyire mindennapi életünk része, iskolai keretek között, szervezett formában mégis ritkábban találkozhatunk vele, holott a fejlett vitakultúra kialakulásához elengedhetetlen lenne.

A vita és a vitázás fogalmát szigorúan el kell különíteni a vitatkozástól és a veszekedéstől. Ez utóbbi kettő általában azt sugallja, hogy a vitatkozó felek érzelmeik és indulataik bevonásával mérkőznek meg egymással. Ezzel ellentétben a vita racionális és alátámasztott érveken alapul, konstruktív gondolkodási forma, melyben a vitázó felek megpróbálják elfogadni és megismerni egymás álláspontját (Szivák 2010: 9). A vita nem feltétlen és nem minden esetben vezet azonban konszenzushoz, az is lehet a kétoldalú közös érvelés eredménye, hogy a vitapartnerek elfogadják, hogy létezhetnek az általuk képviselttől eltérő álláspontok, melyek azonban ugyanúgy alátámaszthatók, ilyen helyzetekben a vitázó felek megtanulják, hogy a saját álláspontjuk is vitatható (Zentai 2006: 95). Habár kiemeltem a racionális szót, mégsem szabad elfelejteni, hogy a vita interperszonális és társadalmi jelenség, így sok esetben – főleg amennyiben a felek saját meggyőződésüket képviselik – igen is helyet kapnak a témával kapcsolatos személyes érzések, értékek és vélekedések, ám egy valódi vita esetében ezek nem eredményeznek agresszív vitatkozást (Szivák 2010: 13 és Zentai 2006: 96).

A vita nemcsak általános jelenségként, illetve tudományos körökben értelmezhető, hanem olyan pedagógiai módszerként is külön figyelmet érdemel, mely számos kompetencia fejlődését segíti elő. A vita mint módszer mindenekelőtt fejleszti a tanulók kommunikációs készségeit és kiállását, legyen szó akár az anyanyelven, akár idegen

nyelven történő gyakorlásáról. A vita pozitív hatásai azonban jóval túlnyúlnak ezen, alkalmazása magában foglalja a tanulók aktív állampolgárságra való nevelését, mivel a konstruktív vita és a fejlett vitakultúra a demokrácia alapja, az asszertív vitakészség pedig a demokratikus polgár fő ismérve jó esetben. Mindezekon kívül a vita mint oktatási módszer fejleszti a kooperációs készséget és a toleranciát, hiszen vita, sőt már érvgyűjtés közben megismernek a tanulók más-más nézőpontokat, megtanulják elfogadni és belátni ezek létjogosultságát. E folyamatok közben fejlődik a reflektív és kritikus gondolkodás, illetve a forráshasználat, érvgyűjtés közben a diákok megtanulják, hogyan keressenek rá információkra, majd miképpen rendszerezék, kezeljék és dolgozzák fel azokat (Szivák 2010: 21), hogyan támasszák alá érveiket, és mi alapján ismerjék fel a hibás érvelést és az érvelési hibákat. Azt gondolom, ezek napjainkban különösen fontos készségek, hiszen elengedhetetlen lenne, hogy a diákok megtanuljanak bánni azzal a rengeteg, sokszor nem feltétlenül megbízható információt, ami körülveszi őket, és képesek legyenek ezek alapján saját, megalapozott és differenciált véleményt alkotni, érvelés és vitázás közben pedig pont ezt tanulhatják meg.

Az idegen nyelven történő vitázás a hazai szakirodalomban kevésbé gyakran tárgyalt témának számít, mint a magyar nyelven való vitázás, pedig alkalmazásával nem csak az említett pedagógiai és nevelési célok valósulhatnak meg, hiszen az idegen nyelven történő vitázás elősegíti a célnyelvhez kapcsolódó képességek, készségek és attitűdök fejlődését is. Egy érdekes vitatéma idegen nyelvi helyzetben is motiválóan hat, ezzel elősegítve, hogy a beszéd terén gátlásosabb tanulók is hozzászóljanak a témához, illetve hogy gondolataik megfelelő kifejezése érdekében akár bővítsék is szókincsüket (Szivák 2010: 20). Továbbá jó lehetőséget teremt a vita azoknak a szófordulatoknak a megtanulására és begyakorlására, melyek később bármilyen olyan helyzetben alkalmazhatóak, ahol a tanuló ki szeretné fejteni véleményét. Nem elhanyagolható szempont, hogy a vita segíthet annak a problémának a megoldásában is, hogy a diákok sokszor nem vagy nem eléggé figyelnek egymásra a tanórákon, a vita közben ezzel szemben elengedhetetlen az értő figyelem és a jegyzetelés, hogy utána megfelelően tudjanak reagálni az elhangzottakra (Hunya 2002: 90).

Ahhoz, hogy érdemi vita alakulhasson ki, és ez hozzájáruljon a különböző kompetenciaterületek fejlődéséhez, meg kell teremteni a vita lebonyolításának feltételeit. Egy formális vita számos formában megvalósulhat, különböző vitaformátumok és módszerek közül választhatunk, figyelembe véve az éppen megvalósítandó tanítási és tanulási célokat (bővebben lásd Aczél 2017: 140–145 és Szivák 2014: 50–56). A vitaformátum kiválasztásán túl fontos tisztázni a vitázás szabályait, hogy olyan disputa alakulhasson ki, amelyben a felek valóban odafigyelnek egymásra, reagálnak az elhangzottakra, eltérő álláspontokat képviselnek, nyitottak és őszinték, illetve tiszteletben tartják egymás véleményét (Dillon 1994: 10–12, idézi: Falus 2003: 273). Mindezekhez a tanulókat fel kell készíteni a vitára, magát a vitát elő kell készíteni, illetve utána megfelelően le is kell bonyolítani, vezetni, moderálni kell (Falus 2003: 273).

A megfelelően előkészített és lebonyolított vita tehát számos olyan kompetenciát fejleszthet, melyek egyébként fejlesztendő területekként jelennek meg mind a Nemzeti alaptantervben és a kerettantervekben, mind pedig a Közös Európai Referenciakeretben. Ami talán ennél is fontosabb, hogy mindezen kompetenciák ma már elengedhe-

tetlenség az életben való boldoguláshoz, ráadásul fejlesztésükkel nagyban hozzájárulhatunk a diákok személyiségfejlődéséhez is. Érdemes tehát foglalkozni azzal, hogyan valósulhatnak meg a vitázás alapfeltételei a gyakorlatban, és milyen módon vehető be a vita a tanórán.

A Jugend debattiert international projekt

Az idegen nyelven történő vitázás jelentőségét és lehetőségeit számomra első ízben a *Jugend debattiert international* projekt mutatta meg. Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy nemcsak mint tanár, pontosabban tanárjelölt ismerhettem meg a projektet, hanem több évvel ezelőtt magam is részt vettem benne diákként, így gyakorlatilag mind a két perspektívából láttam, illetve látom, milyen hatással van a vitázás aktív gyakorlása a személyiségre és a nyelvtanulás folyamataira. A következő részben szeretném bemutatni a vitázás gyakorlatát az említett projekt keretein belül, illetve – kapcsolódva az előzőekhez – szeretném ismertetni, ez a projekt milyen célokat tűz ki maga elé, és milyen lehetőségeket kínál ezek megvalósításához.

A *Jugend debattiert* név alatt futó projektek alapvetően több részre bonthatók szét: van a versenynek egy német változata, egy nemzetközi, melyen közép- és kelet-európai országok iskolái vesznek részt, illetve vannak még különálló *Jugend debattiert* projektek a világ más tájain is (pl. Kína, Egyiptom stb.). Jelen esetben a nemzetközi változat, a *Jugend debattiert international* releváns számunkra, mivel Magyarország is egyike a projektben részt vevő 12 országnak. A számos külföldi és hazai szponzor¹ által támogatott projekt célközönségét a németül tanuló középiskolások jelentik, elsősorban azok, akik olyan iskolába járnak, mely a *Jugend debattiert international* projektiskolája, Magyarországon jelenleg 16 ilyen intézmény van. A projekt összhangban a vitamódszer kínálta lehetőségekkel négy nagy célt tűz ki maga elé: fejleszteni kívánja a középiskolás tanulók nyelvtudását, elősegíti az állampolgári ismeretek elsajátítását, hozzájárul a személyiségfejlődéshez és ösztönzően hat az egyéni véleményalkotásra.

Említettem, hogy a vita megvalósulásának alapfeltétele, hogy lefektessünk szabályokat, amikhez igazodni lehet. A különböző vitaversenyek esetében ezek a szabályok adottak, hiszen minden ilyen típusú vetélkedőhöz saját keretek tartoznak. Nincs ez másképpen a *Jugend debattiert* esetében sem, melynek kitalálói ráadásul úgy alkották meg ezt a szabályrendszert, hogy a segítségével megvalósuló vita a leginkább alkalmas legyen arra, hogy a középiskolás korosztály megismerje és megtanulja a vitázás fortélyait. A *Jugend debattiert* vita alapját egy eldöntendő kérdés (*Soll-Frage*) adja (pl. Betiltsák-e a mobiltelefonokat az iskolákban? vagy Betiltsák-e a szélsőséges pártokat?). Ezek a kérdések mindig relevánsak és aktuálisak, támájukat tekintve számos területet érinthetnek, úgymint: iskola, emberi jogok, környezetvédelem, Európa stb. A kérdéseket úgy állítják össze, hogy azok az egyes fordulókban folyamatosan nehezedjenek, így eljutva a könnyebb, kevesebb háttértudást igénylő kérdésektől az igazán bonyolultakig. Erre azért is van szükség, mert ez a vitaverseny számos fordulóból áll, a helyi iskolai megmérettetéstől kezdve az országos fordulón át egészen a végső

¹ Lásd <https://www.jugend-debattiert.eu/projektlaender/ungarn-magyarorszag/magyar/>

nemzetközi döntőig. Az, aki végül a négy legjobb közé kerül nemzetközi mezőnyben, majdnem egy tucat versenyvítán van már túl.

A vita alapjául szolgáló eldöntendő kérdések egy fennálló helyzet megváltoztatására irányulnak, mely változásnak a mibenlétet a pro oldalon vitázó felek határozzák meg. Fontos a többes szám, hiszen a *Jugend debattiert* vitaformátumnak megfelelően egyszerre mindig négy személy vitázik, kettő a pro oldalon (*Pro-1* és *Pro-2*), akik a fennálló helyzet változása mellett érvelnek, illetve kettő a kontra oldalon (*Contra-1* és *Contra-2*), akik pedig a status quo képviselői, és így a pro oldal javaslatával szemben foglalnak állást. A diákok a verseny előtt mindössze 20–25 perccel tudják meg, melyik pozícióban fognak vitázni, így otthon mind a két oldal érveiből fel kell készülniük, ráadásul az is lehetséges, hogy a saját álláspontjukkal ellentétes oldalt kell képviselniük. A felkészülési idő után, ahol a vitázó felek még egyeztetetik taktikájukat, megkezdődik a szigorúan strukturált 24 perces vita.

A vita bevezetőbeszédekkel (*Eröffnungsrunde*) kezdődik, itt minden vitázónak két perc áll a rendelkezésére, hogy ismertesse saját álláspontját. Mivel ez az egész vita legelője, így ekkor fogalmazza meg a pro oldal a javaslatát, melyben mindenki számára világossá teszik, hogyan kívánják megváltoztatni a jelenlegi helyzetet (pl. ha betiltják a telefonokat, erre melyik évben kerül majd sor, milyen típusú iskolákban tiltják be őket, mit takar egyáltalán a tiltás szó, hol fogják őket tárolni, csak a telefonokat tiltják be vagy minden elektronikus eszközt stb.). A beszédek felépítése, különösen a *Pro-1* vitázó esetében, követik a retorika szabályait, és bár leegyszerűsítve, de tartalmazzák egy beszéd legfontosabb elemeit (*exordium*, *narratio*, *propositio*, *argumentatio*, *conclusio*). A kontra oldal ezután kérdéseket tesz fel a megfogalmazott javaslattal kapcsolatban, melyre a *Pro-2* beszélő tud válaszolni. A beszélők sorrendje a vita bevezető részében szigorúan előírt: *Pro-1*, *Contra-1*, *Pro-2*, *Contra-2*. A bevezetőbeszéd és a javaslat tisztázása után kerül sor a „valódi” érvelésre a vita következő 12 percében (*freie Aussprache*), ahol a beszélők sorrendje már nem kötött. Itt a vitázók egymásra reagálva próbálják meg érvekkel alátámasztani saját álláspontjukat. A disputa végül a négy vitázó egy-egyperces záróbeszédével (*Schlussrunde*) fejeződik be, ahol a vitázók röviden összefoglalják az elhangzottakat, és még egyszer megindokolják álláspontjukat. Különleges a *Jugend debattiert* esetében, hogy nincsen olyan személy, aki moderálná a vitát, mindössze egy csengő jelzi a beszélőknek, mikor jár le a rendelkezésre álló idő.

A vita végeztével a részt vevő diákok teljesítményét egy többtagú zsűri értékeli, mely az alábbi szempontok szerint pontozza a beszélőket: szaktudás, kifejezésmód, beszédkészség és meggyőzőerő. Fontos, hogy a nyelvhelyességet nem veszik figyelembe. A zsűri nemcsak pontozza a vitázókat, hogy aztán győztest avasson, hanem szóban is értékeli őket, így a résztvevők mindig kapnak arra vonatkozóan is visszajelzést, mit csináltak különösen jól, és mely területeken lehetne még fejlődniük. Azt gondolom, kétség nem férhet hozzá, hogy minden vitázó profitál a versenyen való részvételből, függetlenül attól, hogy továbbjut-e a következő fordulóba.

Habár a *Jugend debattiert international*, egy vitaverseny, mégis gyakran használtam rá a projekt szót, ami nem véletlen. A *Jugend debattiert* nem csak versenyfordulóból áll, a különböző hazai és külföldi tréningek, workshopok, továbbképzések, tananyagok és módszerek ugyanolyan szerves részét képezik a projektnek, mint ma-

guk a megrendezésre kerülő vetélkedők. Sőt kiemelendő, hogy az iskolai tanárok felkészítése, a nekik átadott módszertani eszköztár, az alumnik által tartott iskolai workshopok és a diákok számára szerkesztett gyakorlófüzet lehetővé teszi, hogy ne csak azok sajátítsák el a vitázás alapjait, és váljanak a projekt részévé, akik ténylegesen továbbjutnak az egyes fordulókba, hanem az osztályterem összes tanulója részesüljön egy kicsit abból, amit ez a nemzetközi vetélkedő kínál. A következő fejezetben arra mutatok példákat, hogy mi minden történik az osztálytermekben és a workshopokon a projekthez kapcsolódva.

Készüljünk fel a Jugend debattiert vitára!

A *Jugend debattiert* versenyre való felkészülés az iskolák nagy részében már novemberben megkezdődik, és azok számára, akik továbbjutnak az egyes fordulókra, akár tavasz végéig is eltart. Ez idő alatt sok különböző módszer és gyakorlat segítségével tökéletesítik a diákok retorikai képességeiket és vitázási készségeiket. A következő fejezetben néhányat szeretnék kiemelni szemléltetésképpen és ötlet gyanánt.

A projektre való felkészülés az iskolákban kezdődik meg az ott tanító, a *Jugend debattiert* pedagógusoknak szóló alaptréningjét elvégzett tanárok által. Emellett lehetőségük van az iskoláknak arra is, hogy meghívjanak volt vitázókat, akik egy kétszer kilencvenperces workshop keretein belül nyújtanak további felkészülési lehetőséget a tanulóknak. Később a projekt során az egyes fordulók előtt is rendeznek további tréningeket, az elődöntő előtt ráadásul Németországban. A tréningek és a workshopok során a vita szabályainak és struktúrájának elsajátítása mellett gyakorolják a tanulók azt is, hogyan lehet meggyőzően érvelni és kiállni. Mivel minden hivatalos tréning kizárólag német nyelven zajlik, sőt a későbbi fordulókban már a nemzetközi közeg is adott, így ezek kiváló lehetőségek a német nyelv gyakorlására a többnyelvűség jegyében.

A *Jugend debattiert* vitában hangsúlyos szerepet kapnak a bevezető beszédek, hiszen azok jelentősen meghatározzák a vita további folyását. Mindeközben kiváló alkalmat biztosítanak ezek a beszédek a retorikai képességek fejlesztésére, melyek bármilyen más szituációban, ahol elő kell adni, esetleg prezentálni kell valamit, kiválóan használhatók. Sokat hangsúlyozott eleme egy ilyen beszédnek az úgynevezett *Ohrenöffner* vagy *Themenanker* (Frank–Stinsmeier–Wagner 2013: 10) – a két szót talán úgy tudnánk magyarra fordítani, hogy „fülnyitogató” és „témaakasztó”. Ez a bevezető beszéd legelső eleme, az a néhány mondat vagy éppen rövid kis történet, ami arra hivatott, hogy felkeltse a közönség figyelmét, hogy rávilágítson a fennálló problémára. A vitázás megtanulásának folyamatában nemcsak kezdetben, de később is hangsúlyos ez az elem, hiszen ahhoz, hogy megfelelő bevezetést találjanak ki a vitázók egy-egy témához, önmaguk számára kontextusba kell helyezniük a témát, el kell gondolkozniuk azon, miért releváns az adott kérdésfeltevés.

A bevezető beszéd, illetve általánosságban az összefüggő beszéd és az érvelés gyakorlása a továbbiakban sokszor történik annak a kérdésnek a felvetésével, hogy a diákok szerint mi az emberiség legnagyobb vagy legjelentősebb találmánya és miért. A kérdés érdekes és elgondolkodtató, továbbá kiválóan alkalmas arra, hogy gyakorolják a tanulók, hogyan vezetünk fel egy témát, illetve miképpen válogatjuk ki és strukturáljuk az érveket, hiszen ennek a feladatnak az esetében csupán arra van lehetőség, hogy a két-három legfontosabb érv segítségével indokolják meg döntésüket.

Egy másik hasonló célú feladat a német nyelv azon tulajdonságát használja ki, hogy az lehetőséget kínál a legkülönfélébb szóösszetételek létrehozására, akár olyanokat is alkothatunk, melyek valójában nem is léteznek. Gyakran alkalmazott módszer a projekt keretein belül, hogy a diákok ilyen nem létező szóösszetételeket kapnak (pl. *Kabelsuppe* [kábelleves], *Liebesbrille* [szerelemszemüveg], *Wettertasche* [időjárástáska] stb.). A tanulók feladata ezután az, hogy csoportokban találják ki, mire jók ezek az egyébként nem létező találmányok, röviden írják le a történetüket, és definiálják, mik is ezek és mire használjuk őket. Ilyenkor nemcsak a már megemlített bevezető beszédet gyakorolják, hanem azt is, hogyan tudnak valamit definiálni, ami egyébként a valódi *Jugend debattiert* vitában is elengedhetetlen, hiszen a feltett kérdésben felmerülő fogalmak megfelelő meghatározása nélkül sok esetben teljesen félrecsúszik a vita. A definíciós feladat után lehetőség van akár vicces, könnyed vita szervezésére is arról, hogy például az időjárástáskát betiltsák vagy éppen bevezessék-e. Általában nagyon derűs helyzeteket szoktak eredményezni ezek a viták.

Lényeges kérdés minden foglalkozás esetében, hogy miről vitázzanak a diákok, főleg kezdetben, amikor különösen fontos, hogy a vitatéma motiváló legyen, és megszólítsa őket. Erre kínál megoldást, ha feltesszük a diákoknak azt a kérdést, hogy mi zavarja, illetve bosszantja őket, és hogy miként lehetne az adott problémát megoldani. Miután jó néhány ilyen ötletet lejegyeznek, ezek alapján el is lehet nekik magyarázni, milyen egy jó vitakérdés, és hogyan lehet az ötleteiket ennek megfelelően átfogalmazni. Amennyiben ezt meg tesszük, létrejön egy témátár, melyből már szavazás útján vagy egyéb módon ki lehet választani azt a témát, ami aktuálisan a legtöbbeket érdekli, amiről a legszívesebben vitáznának (Wagner 2015: 33).

Mindig nagy szerep jut a különböző szófordulatoknak és struktúráknak, melyek keretet adnak a vitának. Ez azért is fontos, mert biztos pontként szolgál a diákok számára, így bátrabbá is teszi őket, hogy meg merjenek szólalni idegen nyelven. Mikor gimnazistaként elkezdtem vitázni, kicsit több mint három éve tanultam németül, és mai napig emlékszem, mekkora könnyebbséget jelentettek ezek a biztos pontok. Rögön meg kell azonban említeni azt is, hogy mindig nagy hangsúly kerül a tartalomra is, hiszen a betanult formulák és a szabályok betartása valódi alátámasztott érvek nélkül még nem eredményez jó vitát. Ennek okán az egyéni, a páros és a csoportos érvgyűjtés gyakorlása még magasabb prioritást élvez.

A vita lebonyolítására több lehetőség van, kezdetben gyakran szoktunk körben egy labda segítségével vitázni, így bár az érvek és ellenérvek váltakoznak, nincsenek ki-mondottan pro és kontra szerepek, hiszen a labdát bármikor bárki magához kérheti, ha éppen van egy jó válasza az elhangzottakra. Később a szokásos páros és csoportos vitázás mellett jól szokott működni a speed-datingszerű páros vagy csoportos vita, mikor a vitázó felek meghatározott időközönként folyamatosan cserélődnek – ez elősegíti azt is, hogy minél több érveléssel és véleménnyel találkozzanak egy-egy téma kapcsán.

Két dolgot érdemes még megemlíteni, az egyik a jegyzetelés gyakorlása és gyakoroltatása, ami függetlenül a vitaformátumtól mindig fontos szerepet tölt be. A jegyzetelés segít abban, hogy a diákok odafigyeljenek egymásra, emlékezzenek a már elmondottakra, és így össze tudják foglalni a korábban elhangzottakat. Egy másik fontos dolog, ami kifejezetten jellemző a *Jugend debattiertra*, hogy a diákok egy-egy vita után sokszor értékelőíveket kapnak, ahol egy egytől tízig terjedő skálán értékelhetik

hol magukat, hol a vitát, hol pedig társaikat. Ezenkívül arra is reflektálnak ilyenkor, mi az, amit úgy éreznek, jól csináltak, és miben szeretnének még fejlődni. Ennek segítségével egyrészt bátorítani lehet őket arra, hogy maguk miatt tanuljanak, és ne azért, mert ötöst kapnak, ha szépen vitáznak, másrészt pedig egymás értékelésekor azt is elsajátítják, hogyan lehet elmondani a véleményüket a másik teljesítményéről úgy, hogy az ne legyen bántó. A gimnázium után sokszor éreztem, hogy habár ez egy apróság a rengeteg többi megtanult dolog mellett, mégis számos területen előnyöm származik abból, hogy elsajátíthattam ezt a projekt alatt.

Természetesen ezek a kiragadott példák csak a felkészítés mikéntjét hivatottak szemléltetni inspiráció gyanánt, hiszen ezeken kívül még számos más módszer és tevékenység képezi a *Jugend debattiert* versenyre való felkészítés részét (bővebben lásd Hielscher–Kemmann–Wagner 2010), mind az iskolai, osztálytermi gyakorlás, mind pedig a projekt által szervezett hivatalos tréningek során.

Hogyan és miről lehet még vitázni?

Az előzőekben bemutatam, miképpen valósul meg a vitázásra való felkészítés a német nyelvű *Jugend debattiert international* projekt keretein belül. Azt gondolom, a *Jugend debattiert* a maga célkitűzéseivel és módszereivel kiváló ösztönző arra, hogy elgondoljunk, hogyan is lehet beépíteni a vitázást a tanórákba akár más idegen nyelvek esetében, illetve akár olyan iskolákban is, ahol ez a projekt nem fut. Hiszen különböző kreatív feladatok, kérdések és módszerek segítségével már akár A2–B1 szinten is el lehet kezdeni megismertetni a diákokat a vitázással, ami ideális esetben nemcsak a különböző kompetenciaterületet fejleszti, hanem örömet is okoz a tanulóknak. A következőkben néhány általam használt ötletet szeretnék bemutatni inspiráció gyanánt, melyek már azonban nem kötődnek szorosan a *Jugend debattiert* curriculumhoz.

A különböző kreatív módszerek kidolgozásánál is fontos szem előtt tartani, hogy milyen célt kívánunk elérni az adott feladattal. Ezek a célok sokrétűek lehetnek, és irányulhatnak egyszerre akár több, a korábbiakban ismertetett terület fejlesztésére is. Fontos azonban ügyelni arra, hogy a vitázáshoz kapcsolódó készségeket a tanulók lépésről lépésre sajátítsák el, illetve hogy – főleg idegen nyelven – ne állítsuk őket kezdetben túl nehéznek tűnő feladatok elé.

Ráhangelődésként gyakran szoktam alkalmazni egy egyébként szélesebb körben ismert rövid játékos feladat adaptációját. A feladat meglehetősen egyszerűen kivitelezhető: felállítjuk (lehetőleg körben) a diákokat, és az egyikőjüknek egy tollat adunk a kezébe, majd arra kérjük, rajzoljon egy szép vitás napocskát a levegőbe. Amennyiben nem sikerül igazi vitás napot rajzolnia, megmutatjuk, hogyan kell, majd egy újabb tanulóknak adjuk a tollat, és utána hagyjuk, hogy egymásnak körbeadogassák, az elkészült napocskákat pedig mindig kommentáljuk, visszajelzést adva, hogy sikerült-e vitás napot rajzolniuk. Természetesen többször meg lehet mutatni, milyen a jó napocska, érdemes megvárni, hogy legalább két-három diák rájöjjön a szabályra. A végén meg szoktam kérni azokat, akik tudják, hogyan lehet szép napot rajzolni, hogy árulják el a többieknek a szabályt. Ekkor kiderül, hogy valójában semmi jelentősége nincsen, milyen napot rajzoltak, az egyetlen, ami számít, hogy megköszönték-e a tollat, mikor megkapták a társuktól. Ha igen, szép lett a napocskájuk. Ez a feladat

kiindulópontként szokott szolgálni, hogy megbeszéljük mi a vita és a vitatkozás, és mi az, ami elengedhetetlen hozzá – az udvariasság, és az egymásra való odafigyelés rögtön fel is kerülhet a táblára.

Attól függően, milyen szinten helyezkedik el egy csoport, illetve mennyire gátlásosak a beszéd terén a tanulók, a vitázás megkezdését általában olyan tevékenységek előzik meg nálam, melyek segítenek a beszédhez fűződő gátlások feloldásában. Ezek rendre olyan játékos feladatok, melyek közben a feladat célja elfeledtetni a tanulókkal, hogy idegen nyelven kell megszólalniuk, ezzel csökkentve a beszéddel kapcsolatos félelmeiket. Az egyik személyes kedvencem, mikor a tanulók párban dolgoznak, úgy ülnek le, hogy egymásnak háttal legyenek. A tanulópáros egyik tagja kap egy képet, amely képet nem nehéz leírni, de mégis van benne valami különleges, hiszen egy egyszerű kutya vagy macska leírása és lerajzolása valószínűleg nem lenne különösebben érdekes. A képet a kezében tartó diák feladata, hogy leírja azt társának, akinek pedig le kell rajzolnia a hallottakat. Ez egy nagyon egyszerű és valószínűleg többek számára ismert gyakorlat, mégis számos hasonló feladat alkalmazható a vitázás bevezetése előtt, hiszen az ilyen tevékenységek segítenek oldani a diákok beszéddel kapcsolatos gátlásait, továbbá implicit módon már gyakoroltatják a kooperációt, az érthető magyarázást és az egymásra való odafigyelést is, ráadásul általában nagyon örülnek is a tanulók egy-egy ilyen kevésbé komoly és vicces feladatnak.

Mikor már valójában vitázásra kerül a sor, akkor is lehetőség van arra, hogy könnyű, vicces és kreatív vitahelyzetekből kiindulva jussanak el a tanulók odáig, hogy komoly, a világot érintő környezetvédelmi, társadalmi stb. kérdésekről alkossanak véleményt, és vitázzanak idegen nyelven. Prievara Tibortól hallottam egy beszélgetés alkalmával a blogján is közzétett *GeoGuesser* (geoguessr.com) nevű oldalról². Ha felmegyünk a honlapra, egy *Google Maps Street View* alapú játékot nyithatunk meg: a számítógép kitesz minket véletlenszerűen (lehet játszani csak Európa-térképpel, csak nevezetességekkel stb.) a Föld egy pontján, majd el kell helyoznünk egy világtérképen, hol lehetünk. Segítségként navigálhatunk, megnézhetjük a környezetet, táblákat stb. Ahogy hallottam erről a lehetőségről, azonnal a vitázás jutott eszembe, és az, hogyan lehetne az alkalmazás segítségével beszédre ösztönözni a diákokat. Így egyszer egy vitaszakkörre összeállítottam egy nagyon rövid szöveget (pl. lombhullató, tüleve-lű, kihalt utca stb.), illetve bevezettem a vitázáshoz elengedhetetlen legkönnyebb és legalapvetőbb szófordulatokat, és arra kértem a diákokat, hogy vitassák meg kisebb csoportokban, hol lehetünk a térképen, természetesen a konszenzusos végső tippjüket utána plénumban is ismertetniük kellett. Mind a modern technika alkalmazása, mind pedig a feladat jellege motiválóan hatott, ráadásul kiváló lehetőséget biztosított ez a gyakorlat az alapszintű vitázás és néhány szófordulat bevezetésére.

Egy kicsit komolyabb viták esetében jó ötlet lehet szerepeket osztani a tanulóknak. Az esetek többségében olyan témákkal szoktuk elkezdni a „valódi” vitázást, melyek személyesen is érintik, illetve érinthetik a diákokat. A középiskolás korosztály esetében ezek a témák gyakran az iskola világából kerülnek ki, és olyasmikkel kapcsolatosak, mint hogy megszüntessék-e a nulladik órát, ne legyenek osztályzatok, vagy

² <http://tanarblog.hu/internet-a-tanoran/3588-geoguessr-a-tanoran>

bevezessenek-e elektronikus beléptetőkapukat, stb. Habár ezek a témák tapasztalataim szerint sok esetben valóban megszólítják e korosztály tanulóit, érvgyűjtés közben gyakran kiütközik, hogy nehezen tudnak elvonatkoztatni a saját tanulói álláspontjuktól. Ennek kiküszöbölésére kínálhat megoldást, ha a tanulóknak szerepeket osztunk, azonban nemcsak pro és kontra szerepeket, hanem valójában különböző személyek bőrébe bújtatjuk őket. Így az említett témáknál lesznek, akik diákként, egyesek tanárként, mások szülőként, és egy-egy tanuló pedig iskolaigazgatóként fog érveket gyűjteni. Hogy még jobban bele tudják élni magukat az adott szerepbe, érdemes időt adni nekik, hogy kitaláljanak maguknak nevet, megadják a korukat, sőt nagy vonalakban még le is rajzolhatják új önmagukat. Azonkívül, hogy az esetek többségében nagyon élvezik azt, hogy szerepekbe bújhatnak és maguk alkothatják meg bizonyos keretek között a karakterüket, szinte észrevétlenül elkezdik az adott témákat immáron nem saját diákszemszögükből szemlélni. Különösképpen érdekes utána összeültetni külön a pro és a kontra oldalt, hogy a pro szülők, diákok és tanárok megosszák egymással nézetüket, ami után már a két oldal vitájára is sor kerülhet. A feladat során megvalósuló perspektívaváltás, az egyes témák és problémák több szemszögből való szemlélése már az önálló kritikai gondolkodás alapja, amit ily módon – főleg ha utólag még reflektálunk és reflektáltatunk is a feladatra – el lehet kezdeni fejleszteni.

Kezdő vitázó, illetve nem kezdő vitázó csoportokban is jól használható a különböző cikkekkel, forrásokkal és információkkal való munka gyakorlására az alábbi kérdés-feltevés: „Elköltözzön-e a csoport Ausztráliába?”, mely kérdést néhány egykori *Jugend debattiert* résztvevővel találtunk ki. A kérdés bevezetése általában úgy történik, hogy a diákoknak el kell gondolkozniuk, hova utaznának szívesen ebben a pillanatban. Ezután képeket kapnak a világ különböző városaiból, melyeket el kell helyezniük egy térképen. A térkép azonban egy fordított térkép, melynek a közepén Ausztrália látható (számos ilyen térképet lehet találni „*Australian world map*” keresőszó segítségével). A térkép lehetőséget biztosít arra, hogy két dologra is felhívjuk a tanulók figyelmét: az egyik, hogy sok minden nézőpont kérdése, és érdemes olykor kilépni a saját szemszögünkből, hogy teljesen új szemléletmódokat és véleményeket ismerjünk meg, a másik pedig, hogy nem szabad minden interneten talált információt elhinni, mert bár több honlap is állítja, hogy Ausztráliában ilyen térképet használnak, ez valójában egyáltalán nem igaz, az ottani térképek esetében ugyanúgy az Észak–Dél tájolás a jellemző. Ez általában már az óra első részében felkelti a diákok érdeklődését, aminek hála könnyebben tovább lehet utána dolgozni a témával. Első körben érdemes hagyni a tanulókat, hogy maguk gyűjtsenek érveket amellet, miért lenne érdemes Ausztráliába költözni, vagy éppen miért nem. Ezután jön a lényegi fázis, ahol forrásokkal, adatokkal és cikkekkel dolgozunk. Figyelembe véve a csoport szintjét, érdeklődését és a fennálló időt, információs pakkokat lehet összeállítani a témához: Ausztrália éghajlati övezetei, időjárása, cápa-, pók- és kígyótámadások száma, átlagjövedelem, adók, felsőoktatásban részt vevők száma, stb. Ezek segítségével pedig újabb érveket tudnak gyűjteni, gyakorolva közben, hogyan lehet ilyen jellegű forrásokkal dolgozni, mit érdemes figyelembe venni. Érdekes tapasztalat mindig, mikor kiderül, egy ilyen vicces, elsőre komolytalannak tűnő témát is mennyi különböző szemszögből lehet megvizsgálni, majd utána megvitatni.

Mint látható, az aktuális céloknak és a csoportnak megfelelően számos különböző módja lehet annak, miképpen visszük be a vitát a tanórára. Saját ötletek kitalálása mellett lehetőség van arra is, hogy ihletet merítsünk különböző vitázással foglalkozó kiadványokból, jó forrásként szolgálhatnak ehhez például Szivák Judit idézett munkái vagy a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány Dilemma, Disputa, Demokrácia című kiadványa (Galambos et al. 2010).

Összegzés

Az írás célkitűzése az volt, hogy a *Jugend debattiert international* nevű projektből kiindulva bemutassa, érdemes alkalmazni a vitát mint pedagógiai módszert az idegen nyelvi tanórán is. Láthattuk, hogy a vitának azon túl, hogy fejleszti a diákok kommunikációs készségeit, számos egyéb pozitív hatása is van, alkalmas olyan, a mai világban elengedhetetlen kompetenciák fejlesztésére, mint a kritikai gondolkodás, a tolerancia vagy a tudatos információhasználat. A vitázás történhet akár idegen nyelven is, így hozzájárulva az idegen nyelvi beszédkészség fejlődéséhez, a beszéddel kapcsolatos gátlások oldásához.

Bemutattam továbbá a *Jugend debattiert international* nevű német vitaprojektet is, mely jó példa arra, miképpen lehet a gyakorlatban biztosítani a vita feltételeit, illetve példaként szolgált a vitamódszer alkalmazására is. Végezetül néhány saját ötlet segítségével szerettem volna további ösztönzést és inspirációt nyújtani ahhoz, hogy minél szélesebb körben alkalmazzák a vitamódszert, akár csak egy-egy alkalommal is. Mind diákkori, mind pedig mostani tapasztalataim alapján azt gondolom, mindenképpen megéri ezzel a tevékenységgel is színesíteni a nyelvórákat, illetve fontosnak tartom, hogy tanárként elgondolkozzunk mindazon pedagógiai célok jelentőségén, melyek megemlítésre kerültek a vitamódszer kapcsán, hiszen a tárgyalt kompetenciák kibontakozásának elősegítése nagyrészt a mi feladatunk.

IRODALOM

- Aczél Petra (2017): *Neked van igazad? Érvelés és meggyőzés a gyakorlatban*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Dillon, James T. (1994): *Using Discussion in Classrooms*. Buckingham: Open University Press.
- Falus Iván (2003): Az oktatás stratégiai és módszerei. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika*. Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Galambos Rita – Grohe, Adam – Kiss László – Mikó Gábor – Takács Viktória – Vajnai Viktória (2010): *Dilemma, Disputa, Demokrácia. Kézikönyv a vitakultúra fejlesztéséhez*. Budapest: Demokratikus Ifjúságért Alapítvány.
- Hielscher, Frank – Kemmann, Ansgar – Wagner, Tim (2010): *Debattieren unterrichten*. [h. n.]: Seelze-Velber/Klett Kallmeyer
- Frank, Karsta – Stinsmeier, Bernd – Wagner, Tim (2013): *Debattieren als Mittel der Sprachförderung. Übungsbeschreibungen, Arbeitsblätter, Redemittelkarten*. Stuttgart: Klett/Seelze.
- Hunya Márta (2002): A vitakultúra és a magyar oktatás. 3. A magyar oktatásirányítási dokumentumok vizsgálata egy nemzetközi kutatás tükrében. *Új Pedagógiai Szemle*, 52. 90–98. Online: <https://www.ofi.hu/tudastar/hunya-marta-vitakultura-090617> (Letöltve 2019. 02. 20.)

- Szivák Judit (2014): *Reflektív elméletek, reflektív gyakorlatok. A pedagógusképzés megújítása. Alapozó tanulmányok.* Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. Online: http://www.eltereader.hu/media/2016/05/Szivak_READER.pdf (Letöltve: 2019. 02. 23.)
- Szivák Judit (2010): *A vita. Oktatás-módszertani Kiskönyvtár 25.* Budapest: Gondolat Kiadó.
- Wagner, Tim (2015): *Debattieren lernen. Arbeitsheft für Schülerinnen und Schüler.* Prag: Jugend debattiert international.
- Zentai István (2006): *Meggyőzéstechnika és kritikai gondolkodás a mindennapi gyakorlatban.* Budapest: Medicina Könyvkiadó Rt.